

Analýza makrozbytků- určování dřeva na základě mikromorfologie

V paleoekologii: přítomnost dřeva nějakého druhu stromu dokládá jeho *lokální výskyt* na rozdíl od pylu, který se šíří na velké vzdálenosti (obzvláště u jehličnanů, kde pylová zrna mají vzdušné vaky).

Přibývají doklady výskytu některých temperátních dřevin už v pozdním glaciálu (pyl, fylogenetické studie), ale spolehlivý důkaz může podat pouze nález makrozbytků – semena nebo dřevo. Nález dřeva dubu z pozdního glaciálu v Dolnomoravském úvalu (u Lanžhota), stáří 12430±35 (tj. 14220-14852 cal. BP, median 14500 cal. BP)

V archeobotanice: přítomnost dřeva nějakého druhu stromu dokládá jeho *využívání člověkem* pro různé účely (palivové dřevo, stavební materiál atd.)

dřevo: Schweingrubber 1978, on-line:

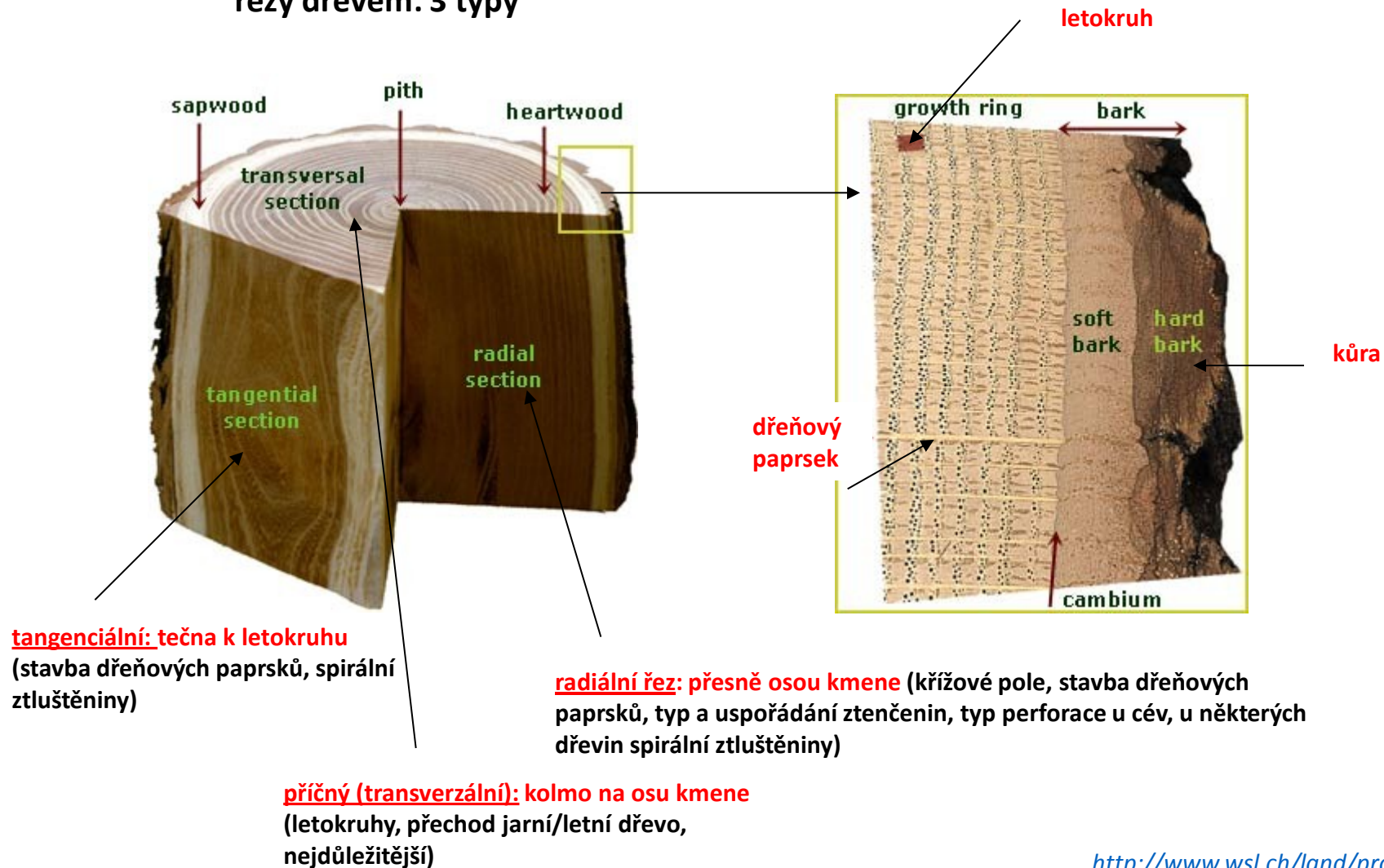
http://www.wsl.ch/land/products/dendro/species_az.php

Preparace:

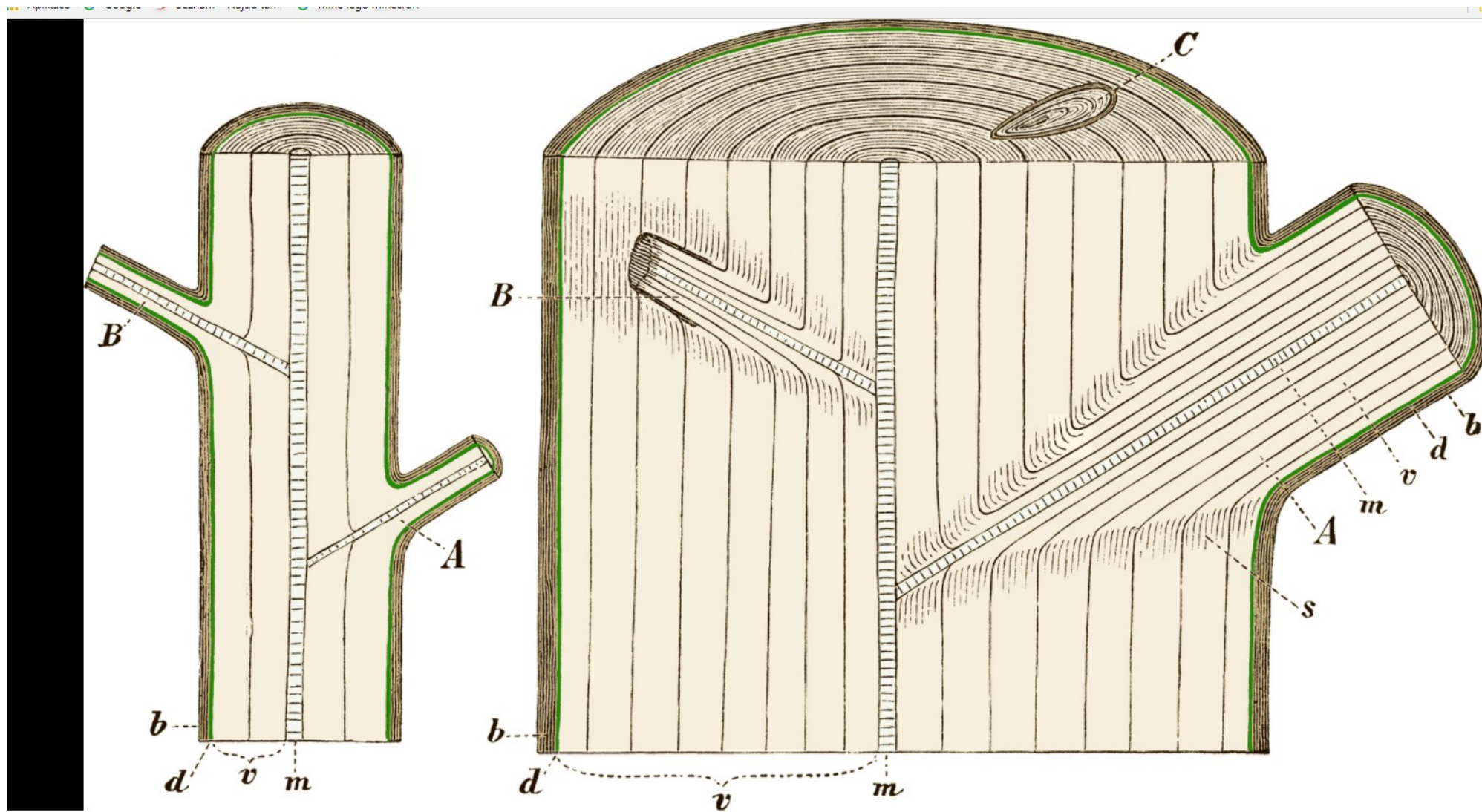
- Čerstvé dřevo lze řezat bez další úpravy
- Tvrdé dřevo se dá změkčit buď povařením (1-2 hodiny) nebo ve směsi 96% alkoholu, vody a glycerinu (1:1:3)
- Řezy žiletkou v ruce stačí na určování, pro fotografování je lepší použít mikroton
- Odstranění vody z vodou nasyceného dřeva je možné pomocí Polyethylenového roztoku (postupně 30, 60 a 100%)
- Struktury dřeva lze barvit safraninem (1% safranin 3-5 minut). Před barvením se nejdříve vybělí (odbarví) pomocí 3-6% chlornanu sodného NaClO (SAVO) ca 30 minut a opláchne.

Analýza makrozbytků- určování dřeva na základě mikromorfologie

řezy dřevem: 3 typy

Kambium je rostlinné pletivo, pomocí něhož vzniká sekundární dřev a sekundární lýko. Řadí se mezi druhotná dělivá pletiva - sekundární meristémy. Ve stonku rostliny vytváří válec, který tloustne do šířky (kmen stromu). U dřevin vytváří letokruhy - u nichž je patrná pouze vrstva dřeva, liší se od sebe buňky jarní a letní. Kambium obnovuje činnost každé vegetační období.

b. Kůra d. Kambium (zeleně) m. Jádru v. Letokruh B. Zarostlá 3 roky stará větev, která byla uříznuta C. Větev v příčném řezu

Jehličnany

Tracheidy

- **jarní:** tenkostěnné (2-3 μm), vodivá funkce, hodně dvojteček

- **letní:** vyztužovací funkce, tlustá stěna (3-7 μm), málo dvojteček

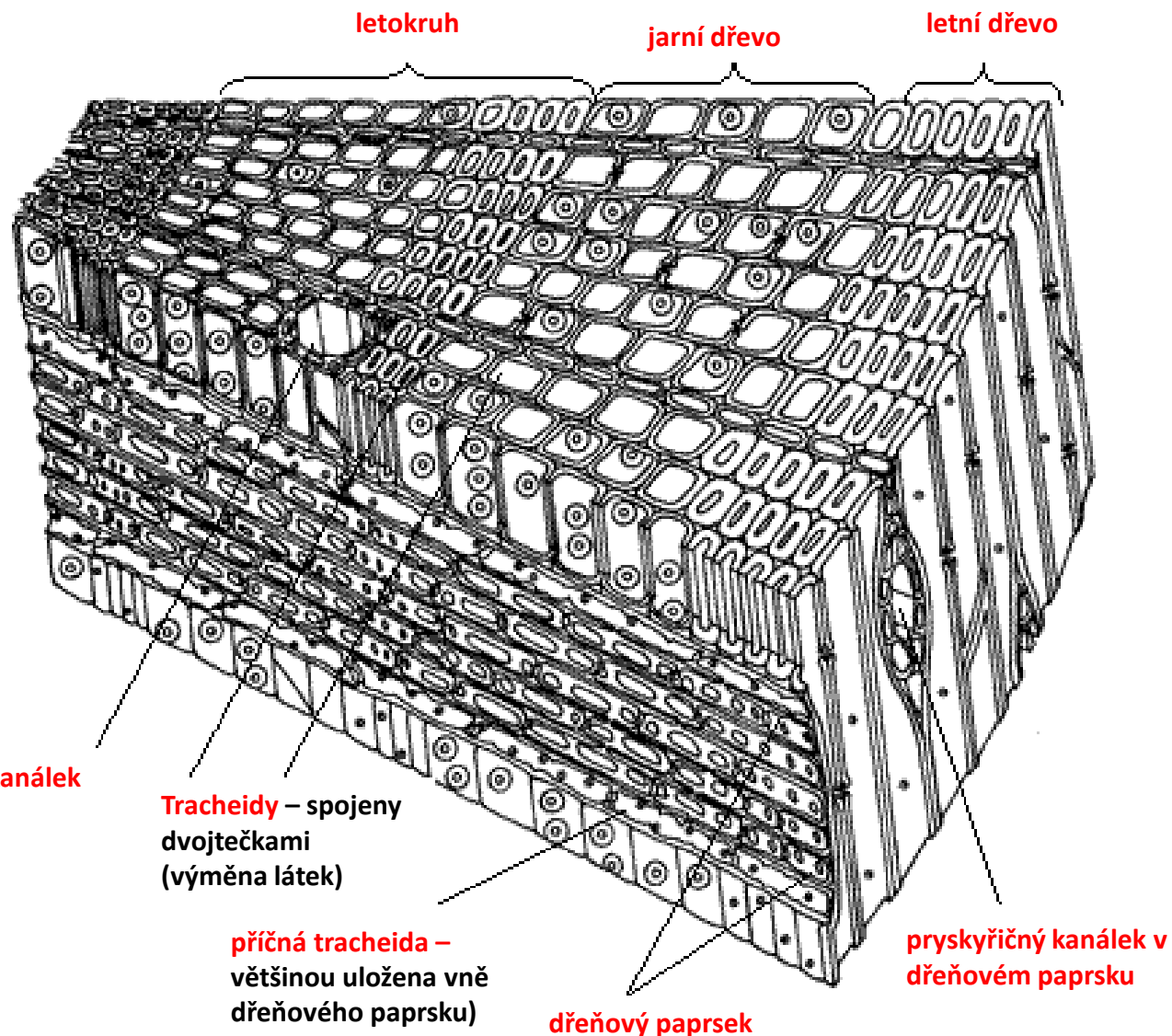
Jehličnany

- jsou vývojově starší než dřeviny listnaté

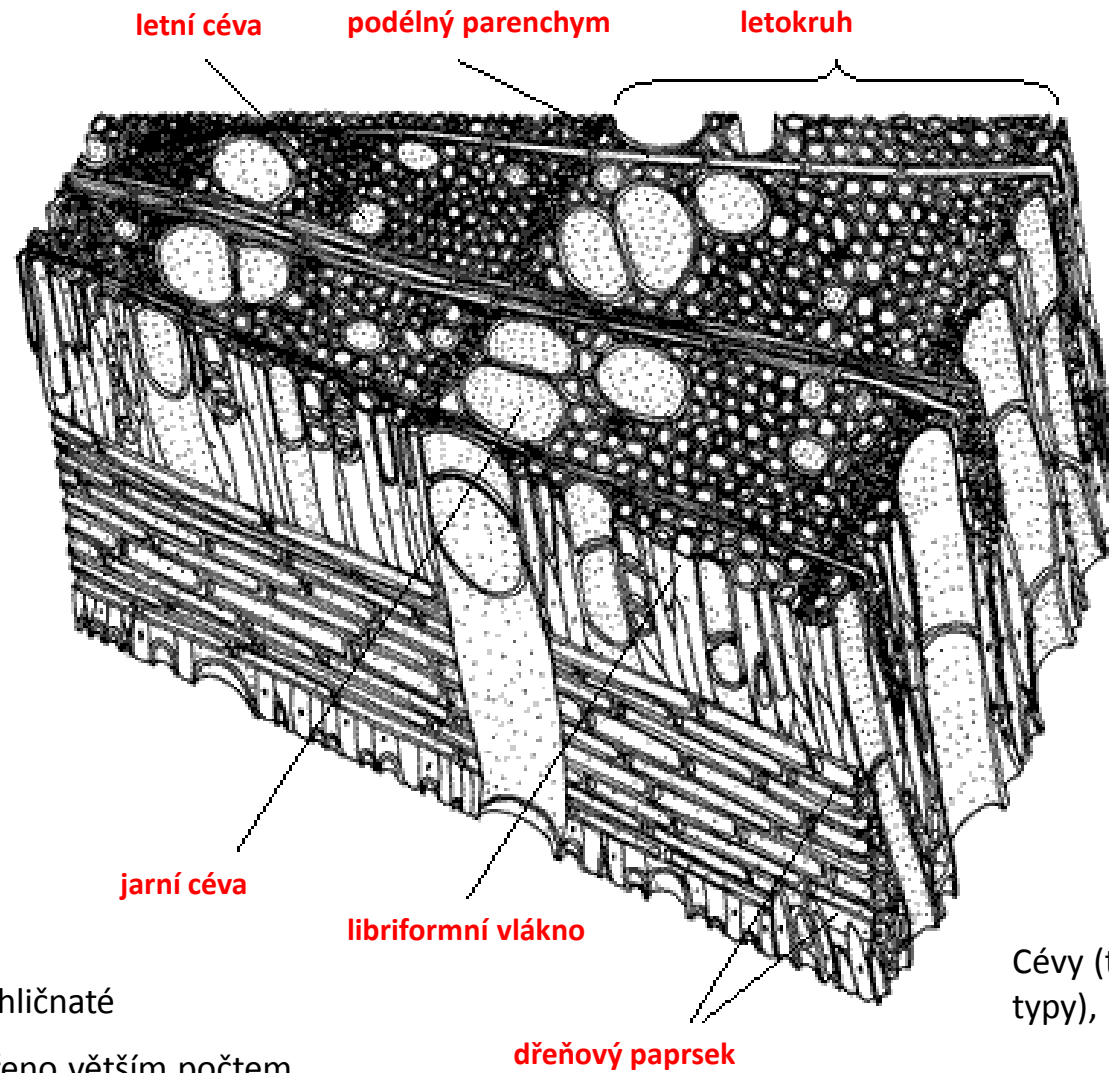
- jednoduchá stavba **pryskyřičný kanálek**

- **tracheidy (cévice; 87 – 95 % z celkového objemu dřeva)**

- parenchymatické buňky: podílejí se na stavbě **dřeňových paprsků** a **pryskyřičných kanálků**.

Listnáče

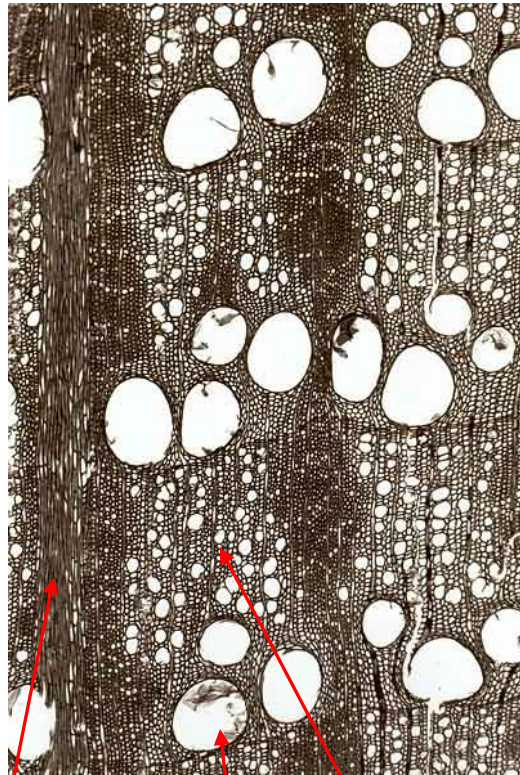
jsou vývojově mladší než dřeviny jehličnaté

-Dřevo má složitější stavbu a je tvořeno větším počtem druhů anatomických elementů, které jsou úzce specializované a přizpůsobené své funkci.

Cévy (tracheje), tracheidy (různé typy), libriformní vlákna

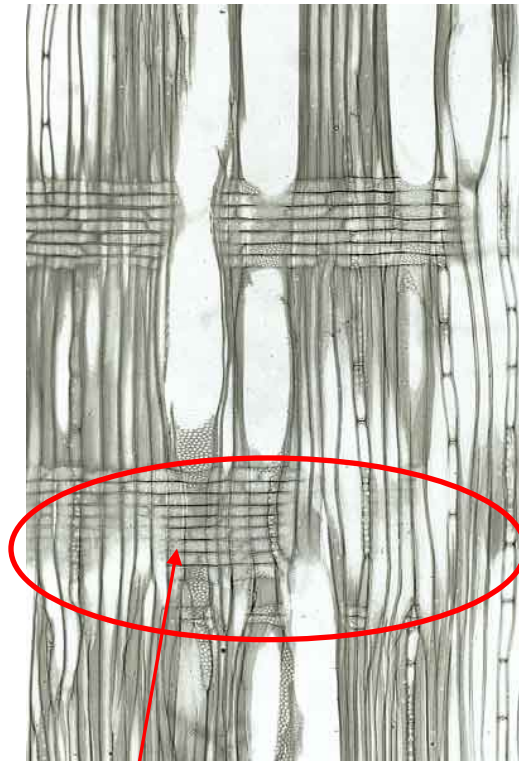

příčný (transverzální): kolmo na osu kmene, letokruhy, přechod jarní/letní dřevo, nejdůležitější

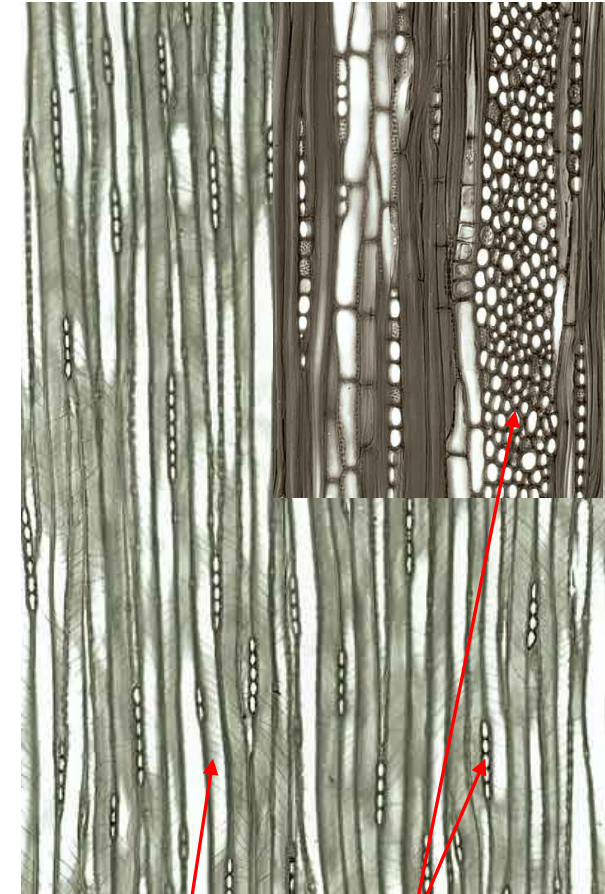
mnohořadý dřev. paprsek
jarní dřevo
letní dřevo

radiální řez: přesně osou kmene (křížové pole, stavba dřevných paprsků, typ perforace u cév, u některých dřevin spirální ztluštění.)

tzv. křížové pole – křížení radiálních a vertikálních dřevních elementů (např. dřev. paprsky s trachejemi)

tangenciální: tečna k letokruhu (stavba dřevných paprsků, spirální ztluštění)

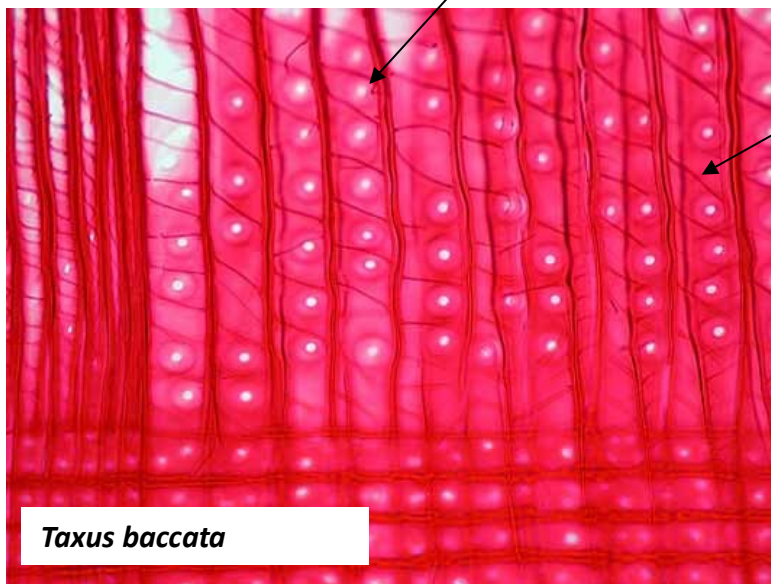

spirální ztluštění
dřev. paprsky – šířka, délka

Jednotlivé dřevní elementy: vertikální a radiální

-vytváří je kambium

-skoro všechny dřevní elementy fungují až po odumření, zůstane celulózová a ligninová stěna, spodní se propojují se svrchními a vznikají trubice (**tracheidy, libiformní vlákna**), mezi jednotlivými buňkami trubic se vytváří **perforace** (např. žebříčkovitá –*Alnus, Betula*), s ostatními elementy jsou spojené **tečkami**, stěny mohou být vyztuženy **spirálovitými ztlustěninami**

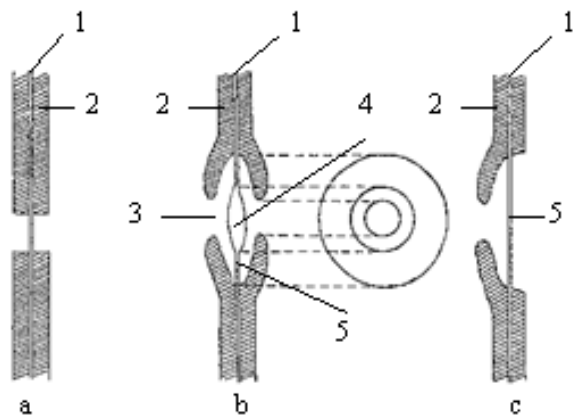
Další elementy: dřevní parenchym, dřeňové paprsky, pryskyřičné kanálky (jehličnany), různé typy tracheid, libriiformní vlákna (listnáče)

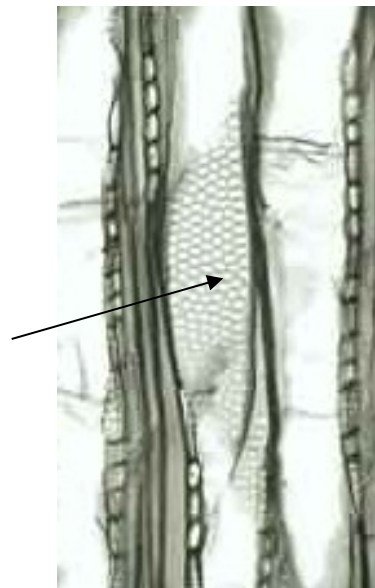
Propojení mezi dřevními elementy navzájem:

- Mezi buňkami dřeva existují mezibuněčná propojení, která zabezpečují transport vody a živin. Tato propojení se nazývají **ztenčenin** (obr.3) a představují neztloustlá místa v buněčné stěně, ve kterých se nacházejí submikroskopické póry. V místě ztenčenin není vyvinutá sekundární buněčná stěna a fibrily jsou v místě ztenčenin odkloněné od pravidelného směru. Rozlišujeme dva druhy ztenčenin: **jednoduché ztenčenin** – **tečky** a **dvůrkaté ztenčenin** – **dvojtečky**.

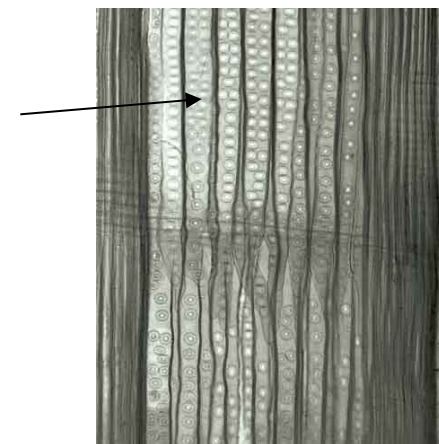

- a – tečka
- b – dvojtečka
- c – poloviční dvojtečka
- 1 – střední lamela a primární buněčná stěna
- 2 – sekundární buněčná stěna
- 3 – porus
- 4 – torus
- 5 – margo

Dvojtečky u listnáčů

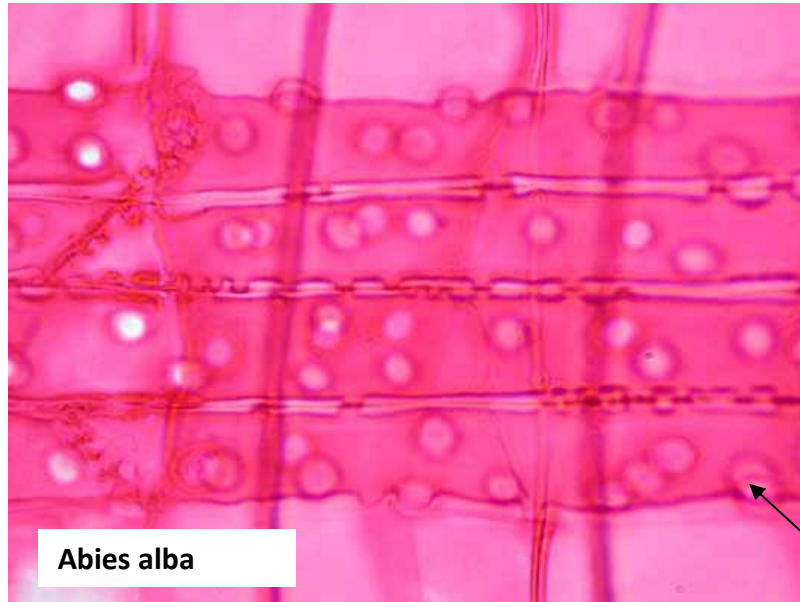
Dvojtečky u jehličnanů

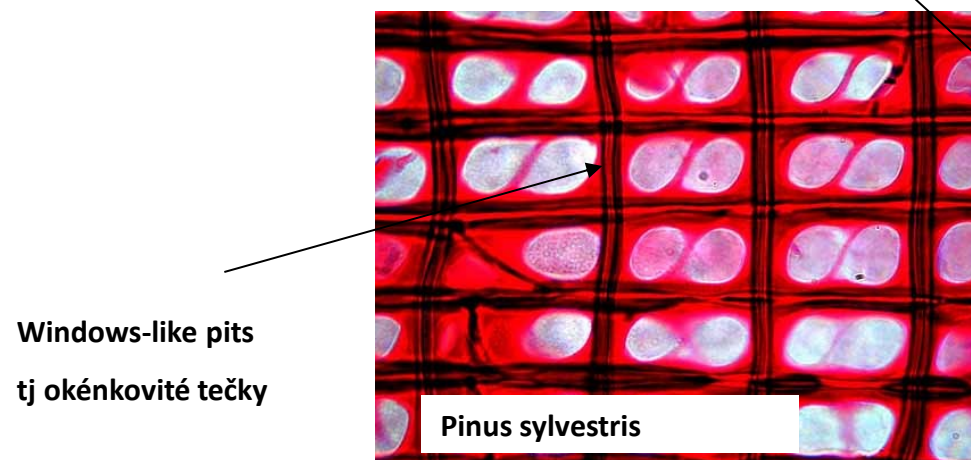
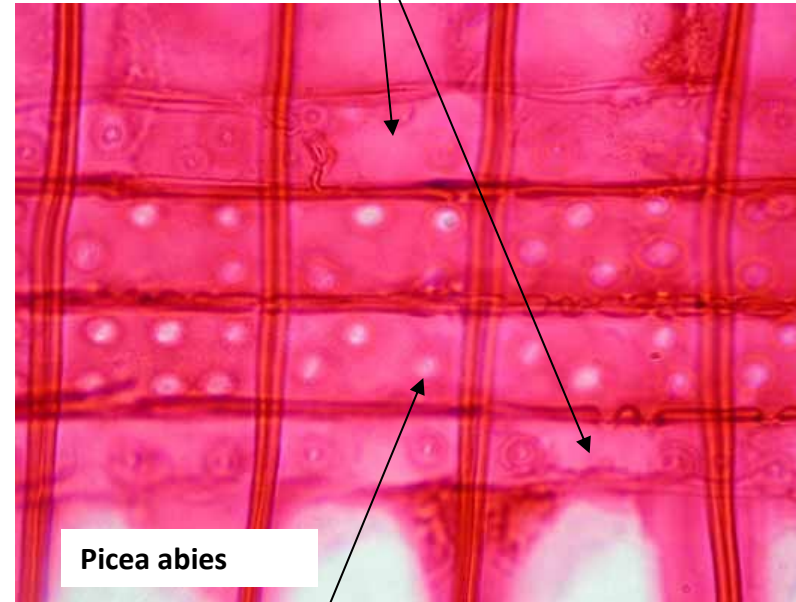
Jehličnany – mikromorfologická struktura dřeva

radiální řez: křížové pole

dřeňové paprsky homocelulární=stejnobuněčné
(*Abies*, *Taxus*)

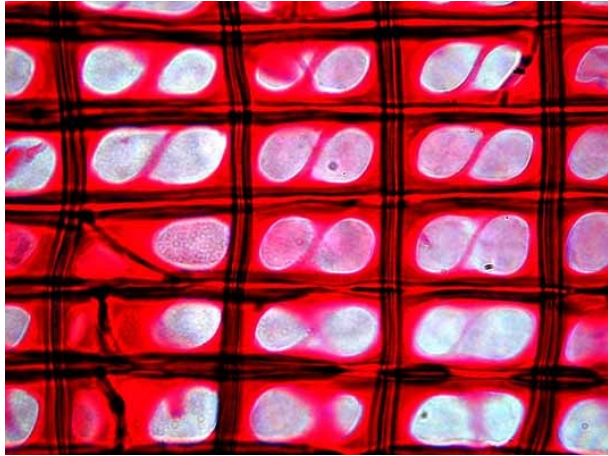

dřeňové paprsky heterocelulární=různobuněčné
(ostatní) navíc příčné tracheidy

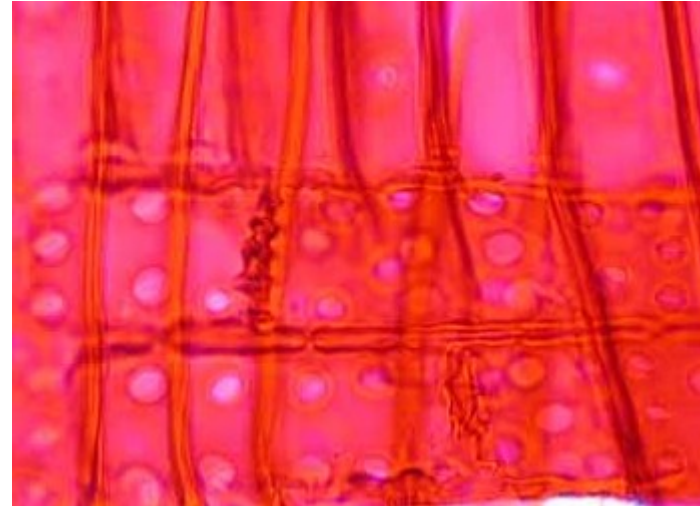

jednoduché tečky

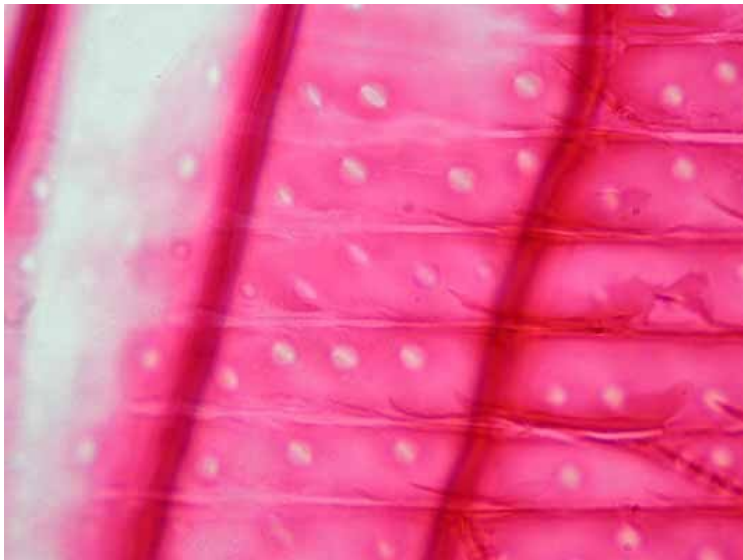
Typy teček u jehličnanů

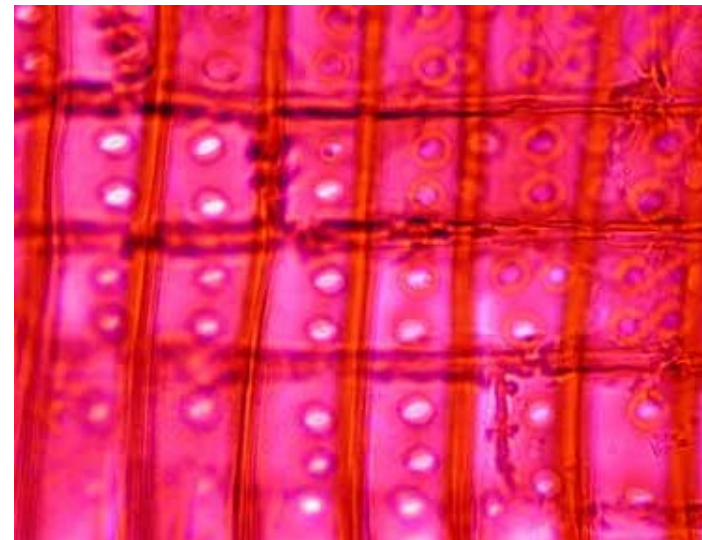
Windows-like pits
tj okénkovité tečky
(Pinus)

taxoidní tečky: otvor
tečky je větší než její
okraj (*Abies* – jarní
dřevo)

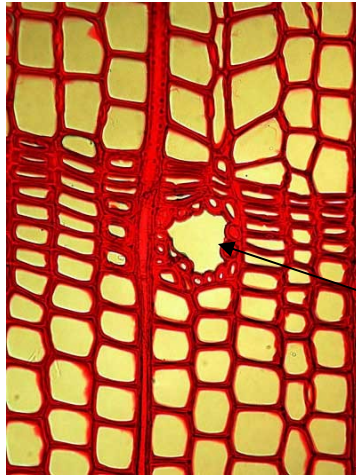
piceoidní tečky: otvor
tečky je menší než její
okraj (*Picea, Larix* –
jarní dřevo, *Abies*-
letní dřevo)

kupresoidní tečky:
otvor tečky je
podobně velký jako
její okraj (*Juniperus*,
Taxus)

příčný řez

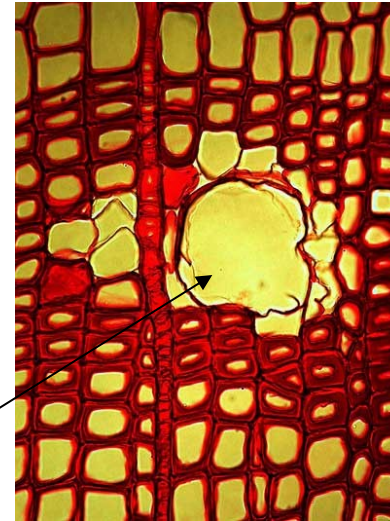

Picea abies

tlustostěnné

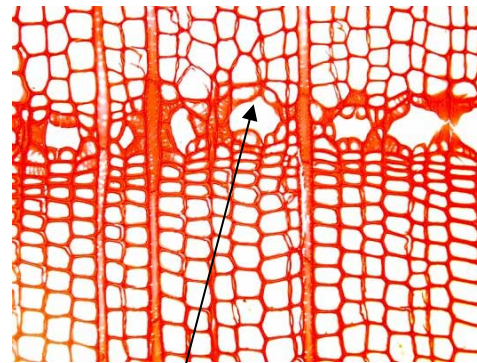
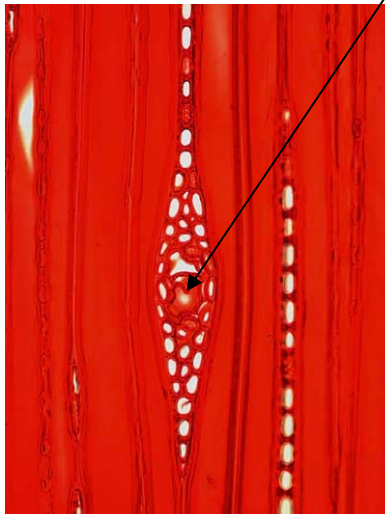
pryskyřičné kanálky

tenkostěnné

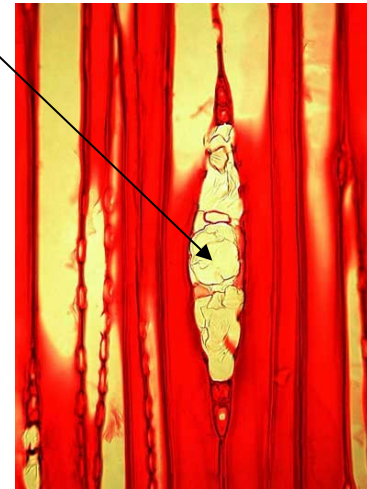

Pinus sylvestris

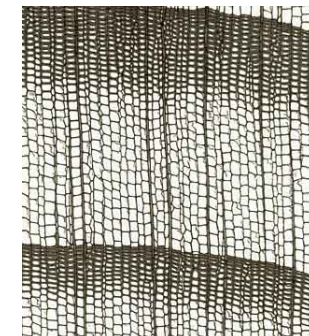
tangenciální řez

traumatické

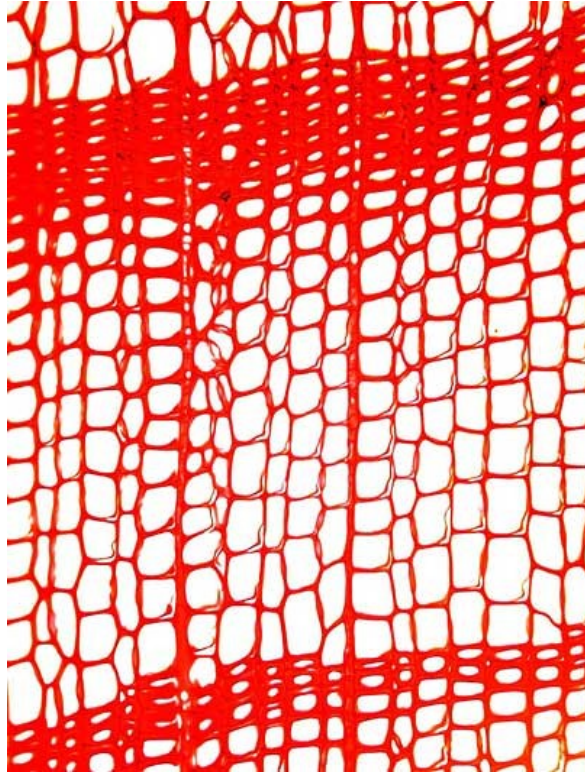

pryskyřičné kanálky chybí (Abies, Taxus)

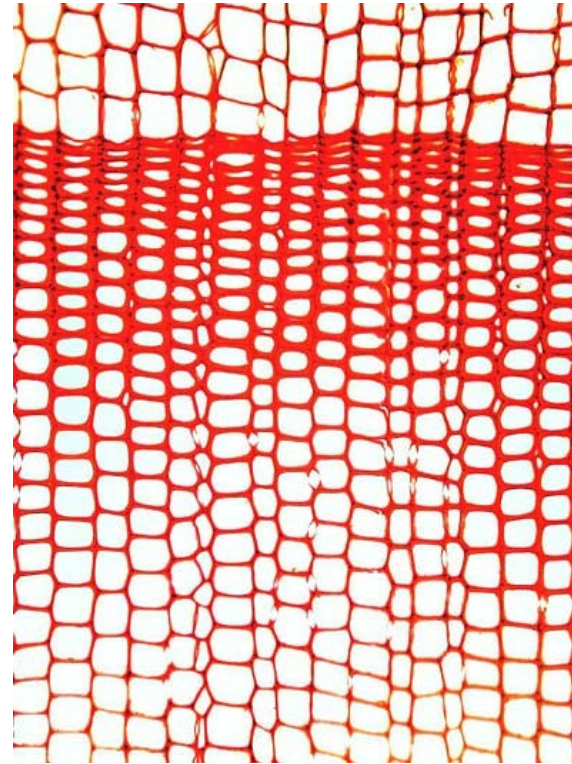

**ostrý přechod mezi jarním a
letním dřevem (Pinus, Larix)**

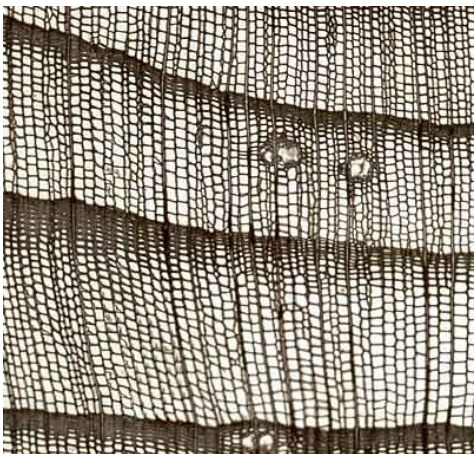

**postupný přechod mezi jarním a
letním dřevem (Picea)**

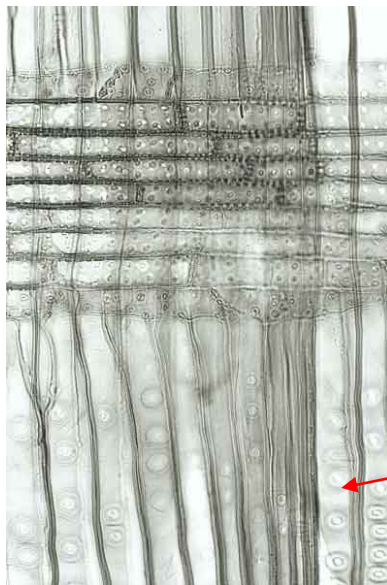

Picea abies

Pozvolný přechod mezi
jarním a letním dřevem

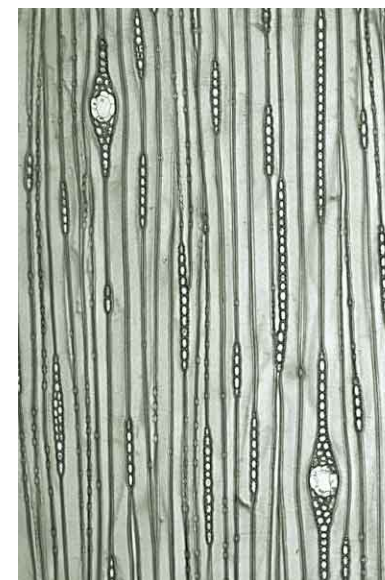
Dřeňový paprsek heterocelulární
(příčné tracheidy)

Tečky v tracheidách
jednořadé

Tečky v tracheidách
často dvouřadé

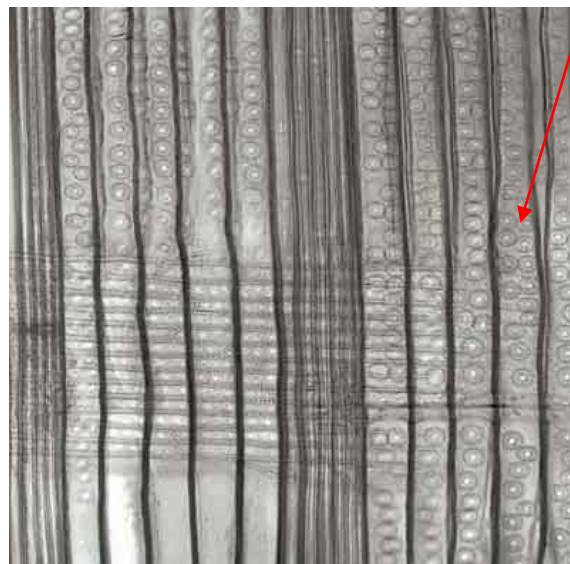
Pryskyřičné kanálky ANO

Larix decidua

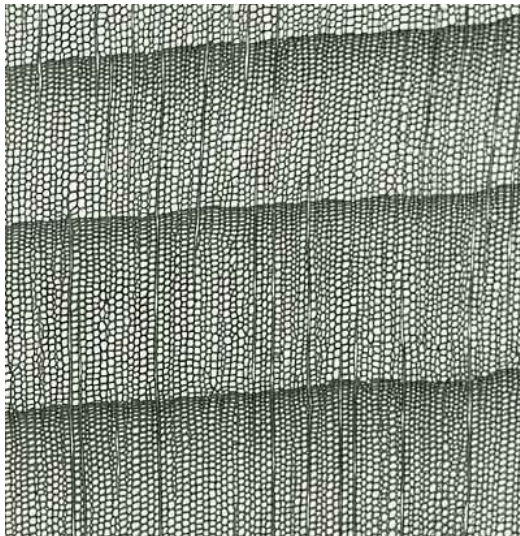
Výrazný přechod mezi
jarním a letním dřevem

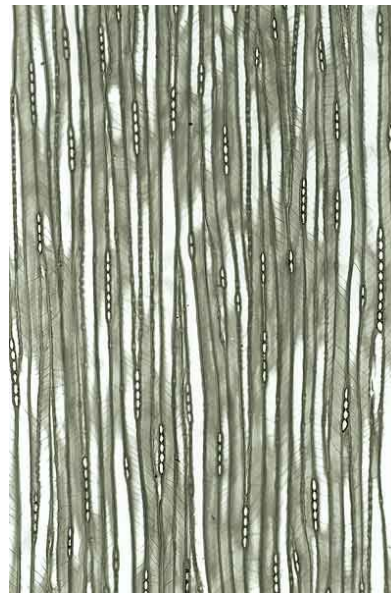
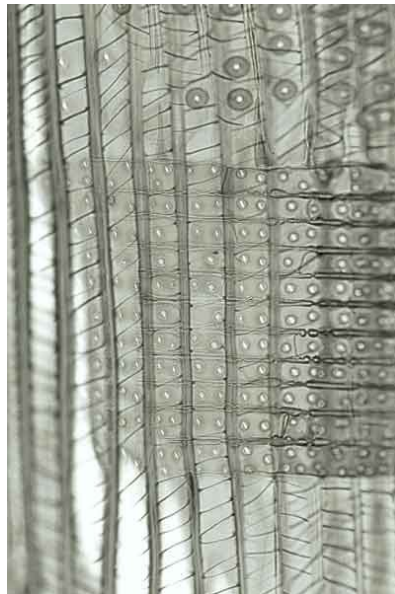

Taxus baccata

Prskyřičné kanálky NE

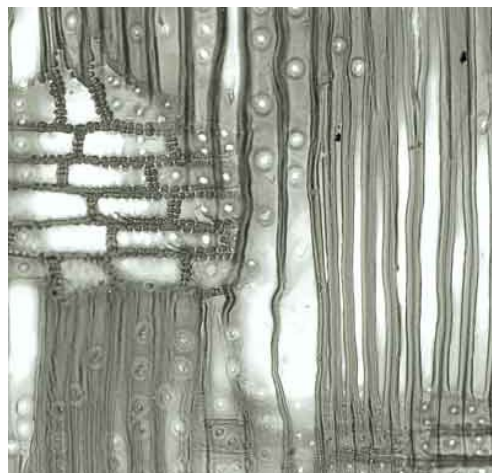
Tracheidy vyztužené spirálami

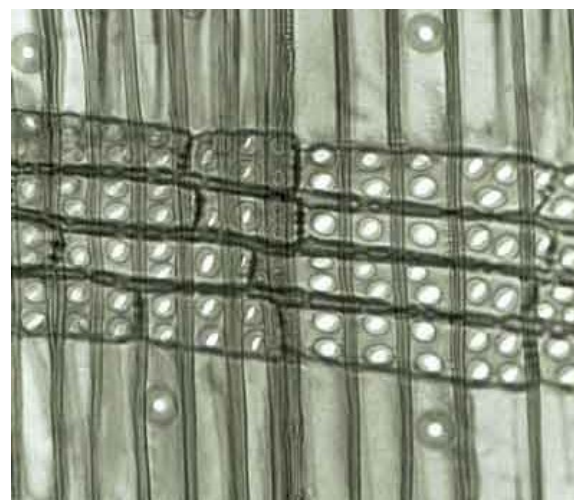
Dřeňový paprsek
homocelulární

Abies alba

Na stěnách buněk
dřeňového paprsku
uzlíky

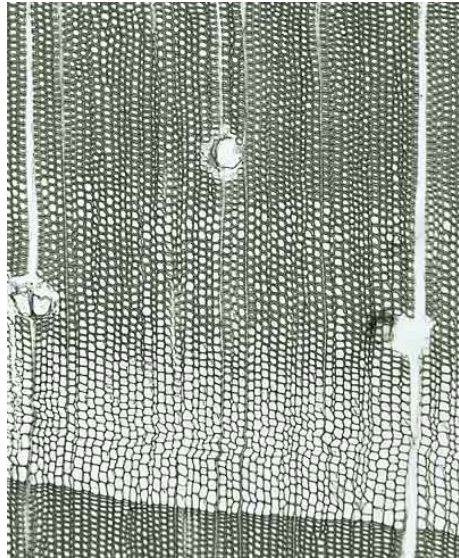
Tracheidy bez spirál

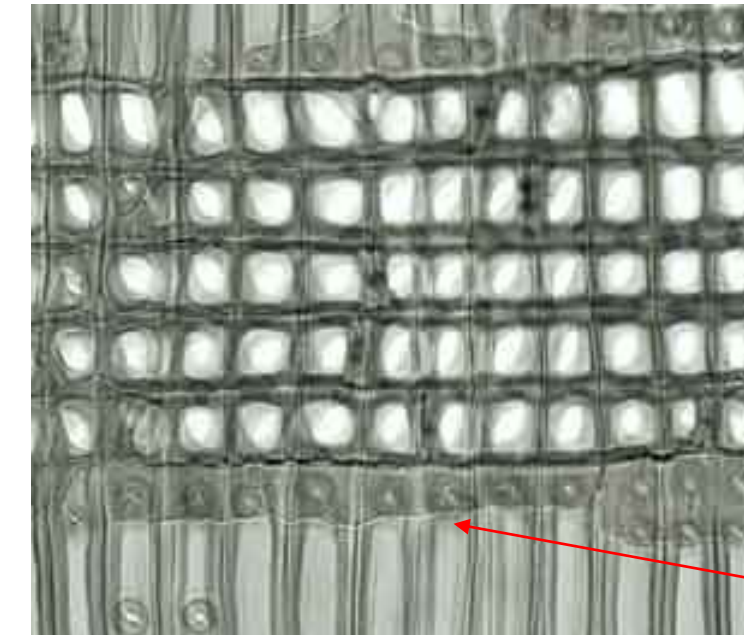
**Juniperus
communis**

Stěny buněk
dřeňového paprsku
hladké

Pinus sylvestris

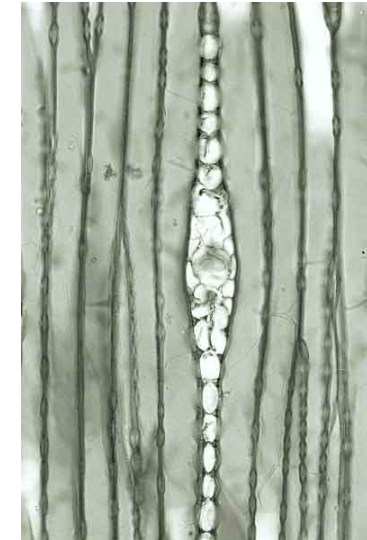
Pinus cembra

Stěny buněk
transverzálních
tracheid zubaté

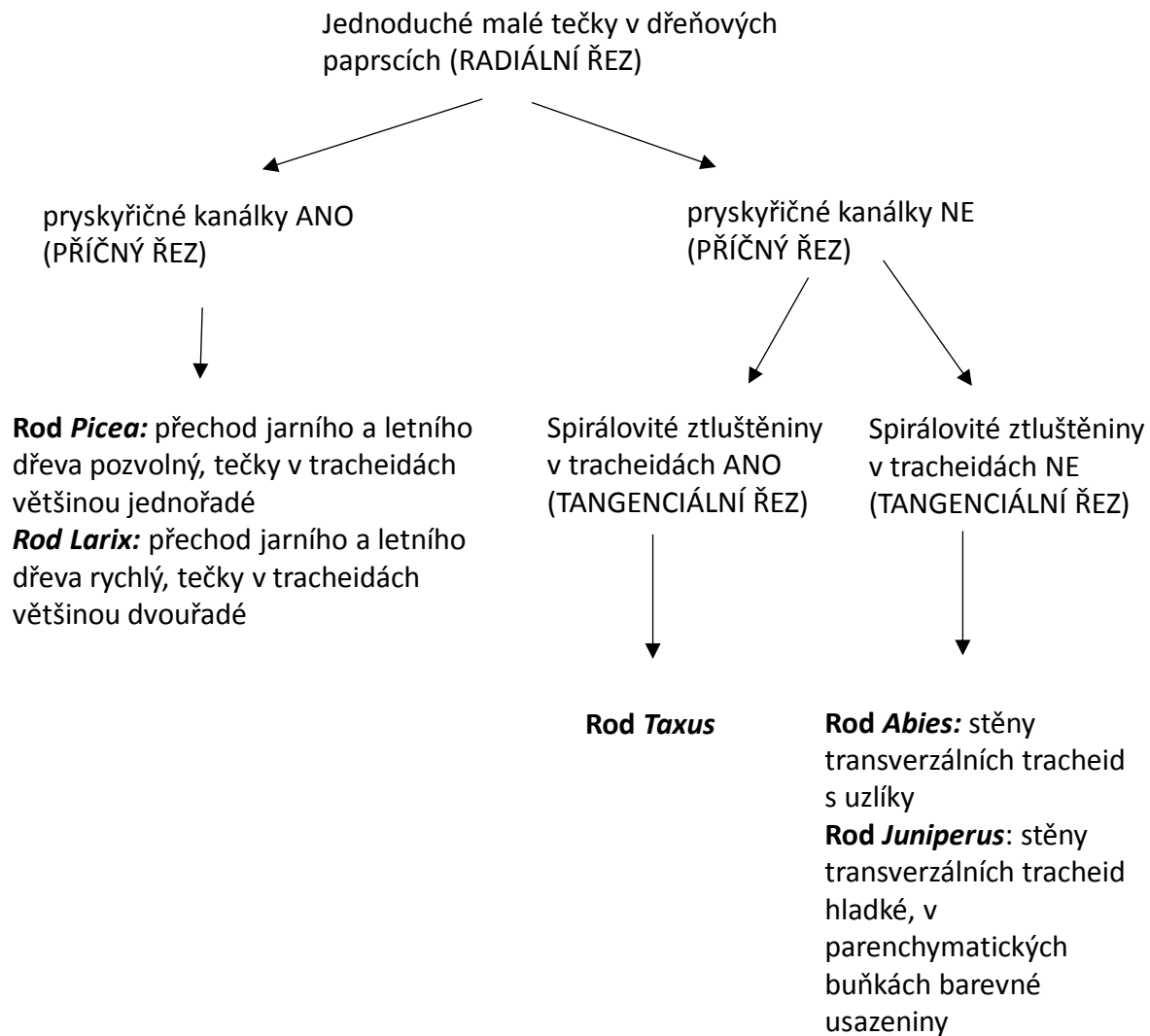
Dřeňový paprsek
heterocelulární

Stěny buněk
transverzálních
tracheid nejsou
zubaté

Jehličnany

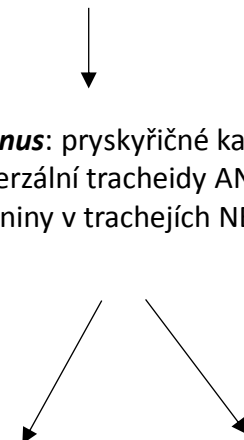

Okénkovité tečky v dřeňových paprscích (RADIÁLNÍ ŘEZ)

Rod *Pinus*: pryskyřičné kanálky ANO, transverzální tracheidy ANO, spirálovité ztlustěnin v trachejích NE

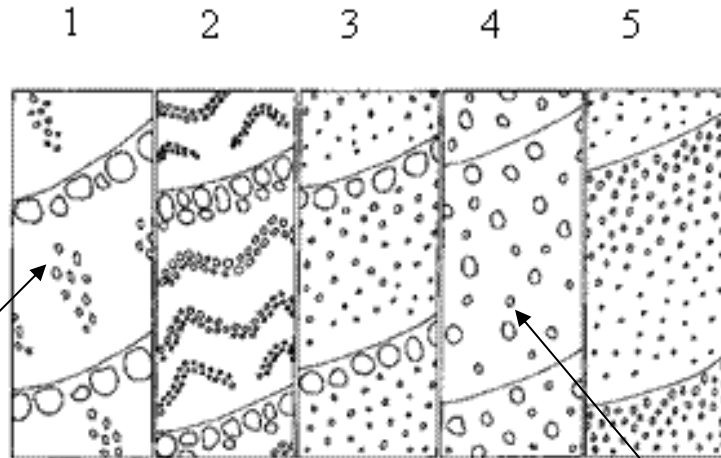
***P. sylvestris*, *P. mugo* a *P. nigra*:** stěny transverzálních tracheid se zubatými stěnami

***P. cembra*, *P. strobus*:** stěny transverzálních tracheid hladké

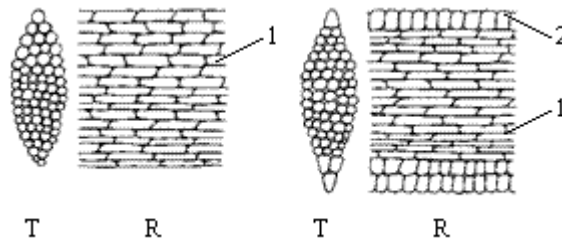

Listnáče – mikromorfologická struktura dřeva

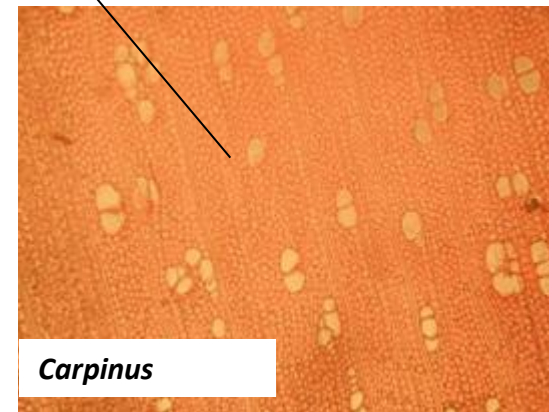
Typy uložení cév na příčném řezu (Požgaj, Chovanec a kol., 1997): 1, 2, 3 – kruhovitě pórovité dřeviny s různým uspořádáním letních cév, 4 – roztroušeně pórovité dřeviny, 5 – polokruhovitě pórovité dřeviny

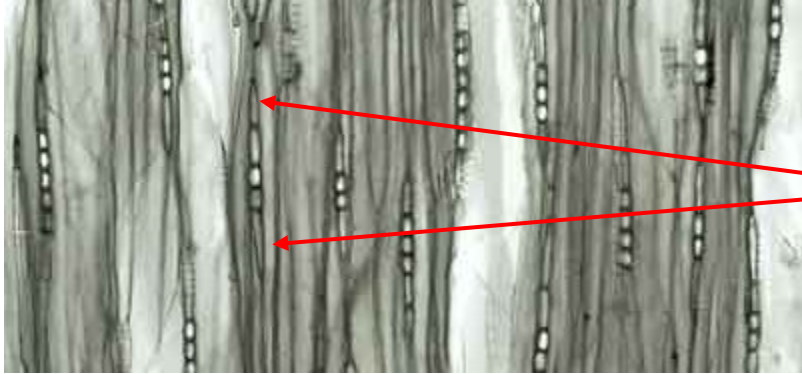
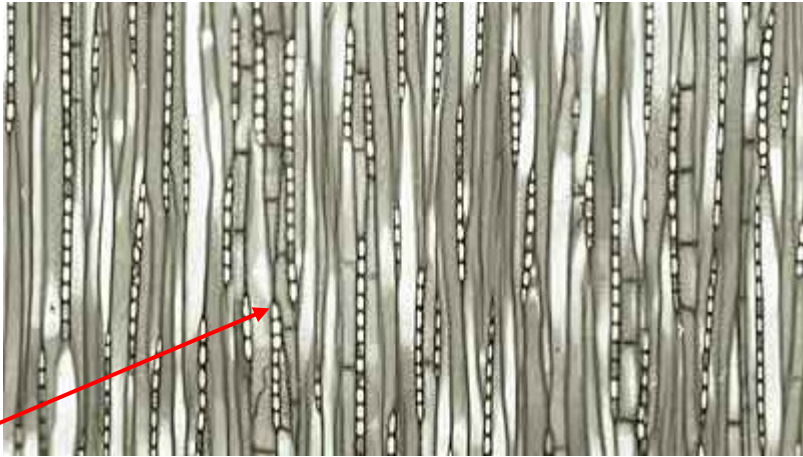

Homogenní
dřeňový paprsek

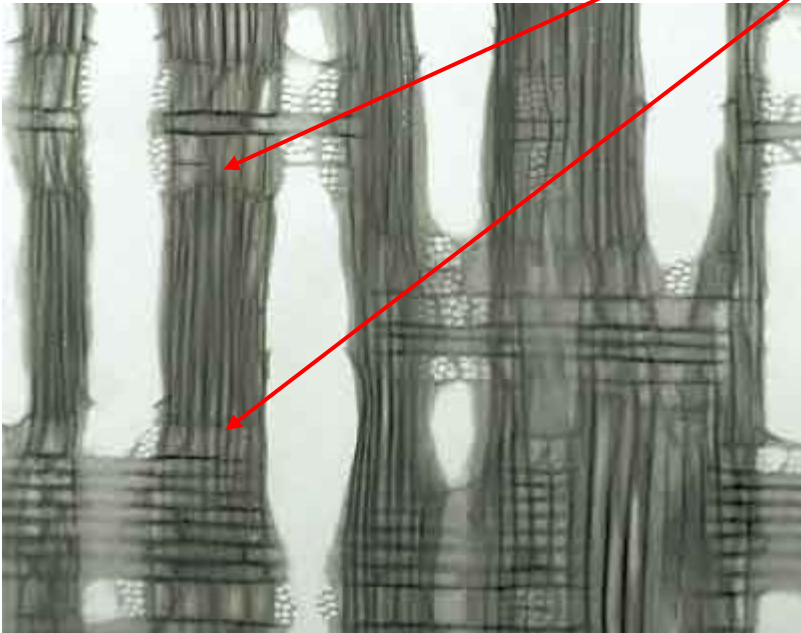
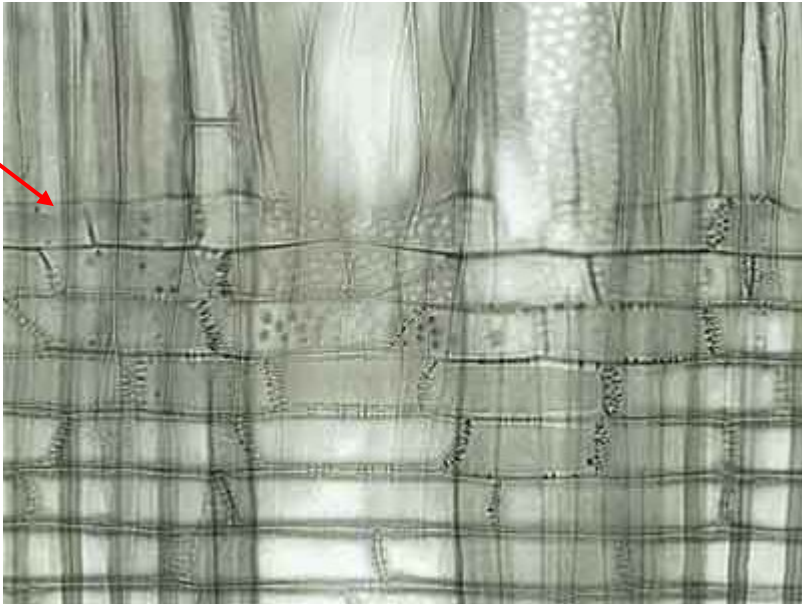
Heterogenní
dřeňový paprsek

Heterogenní
dřeňový paprsek

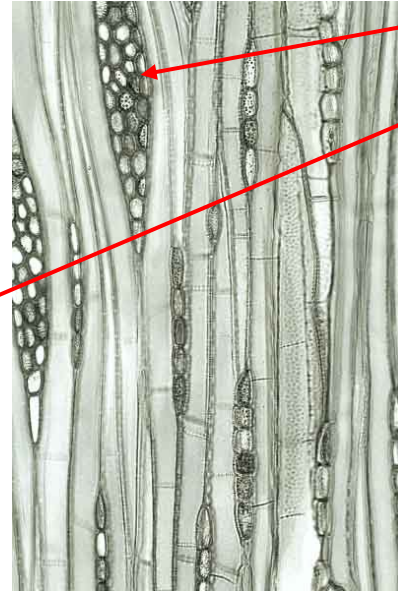
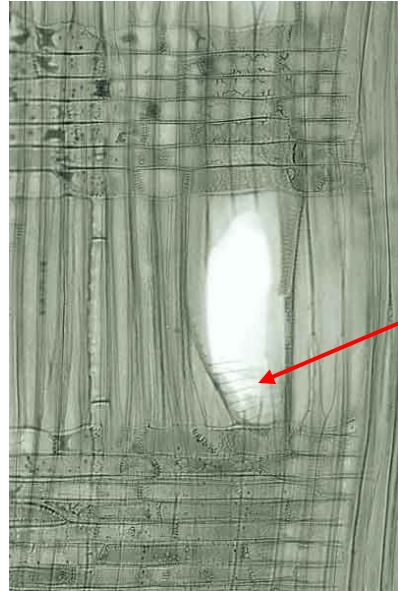
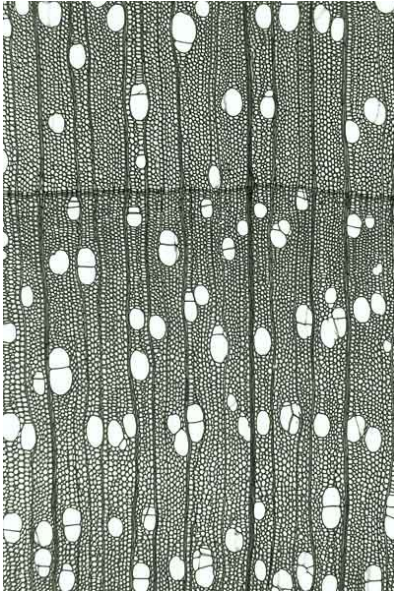
Homogenní
dřeňový paprsek

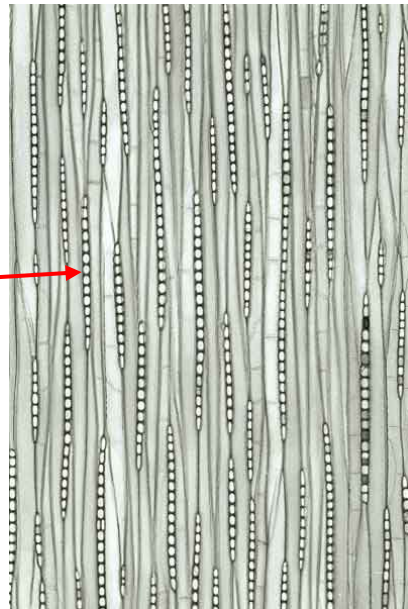
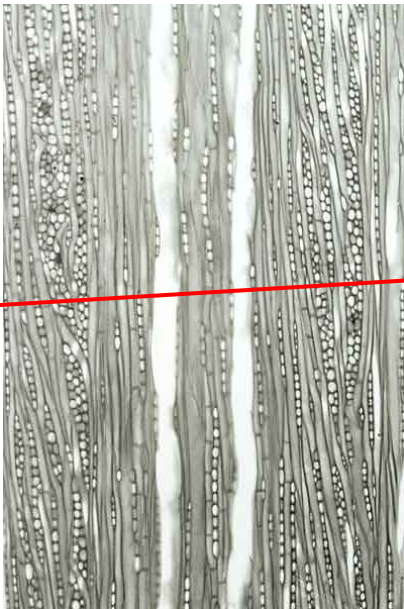
Roztroušeně pórovité dřevo

Betula pendula

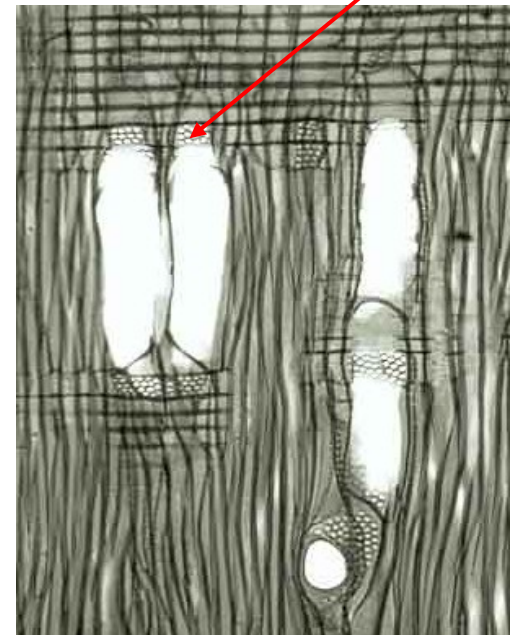
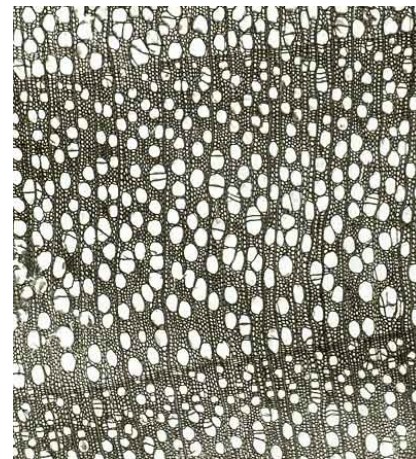
Víceřadé (vícebuněčné)
dřeňové paprsky
žebříčková perforace,
heterogenní DP.

Alnus glutinosa

Jednořadé dřeňové
paprsky

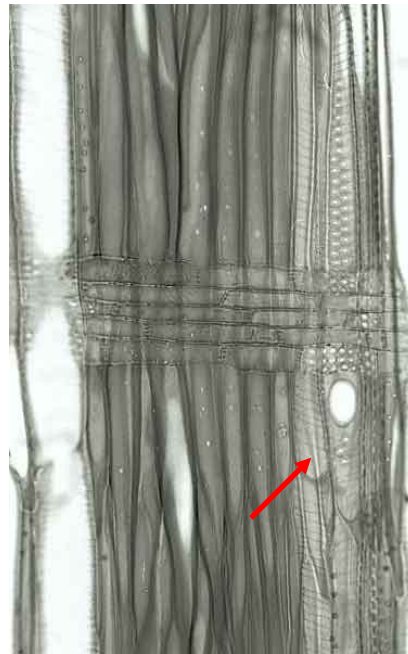
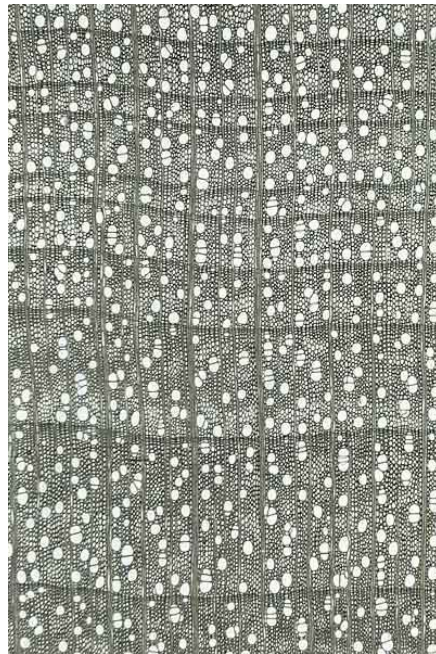
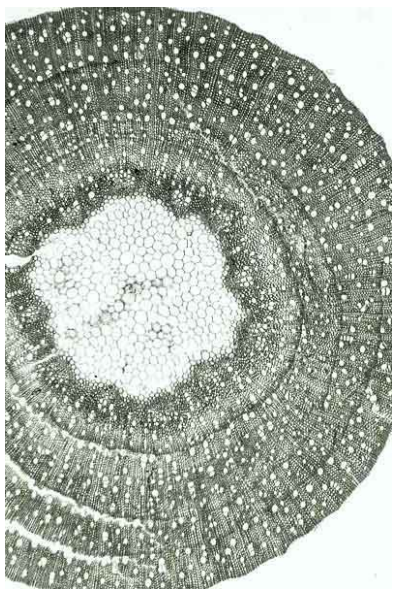
Salix cinerea

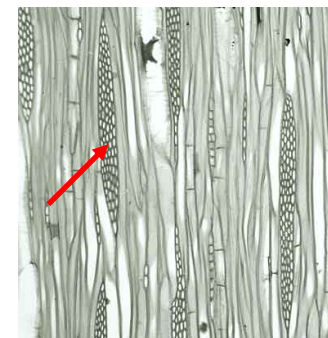
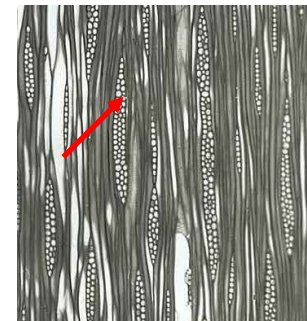
jednoduchá perforace

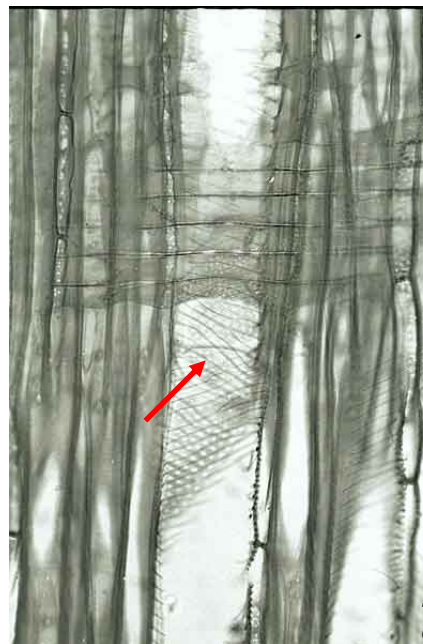
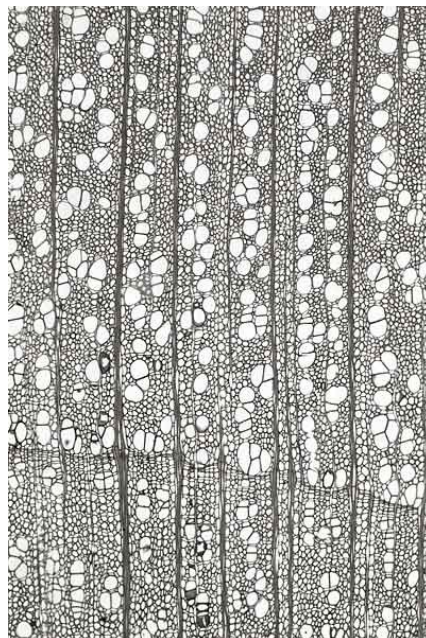
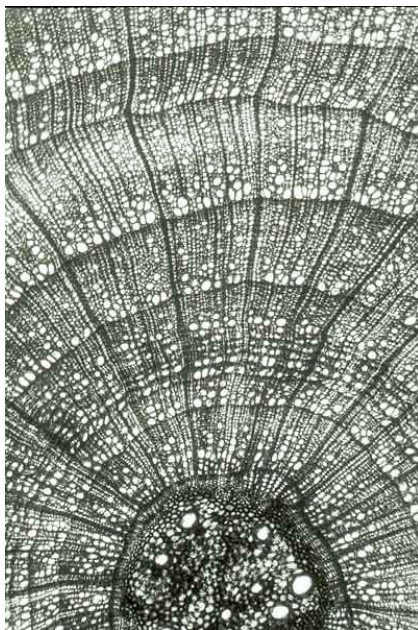
Acer campestre

**roztroušená pórovitost,
spirálovité ztluštění na stěnách
trachejí, víceřadé DP, 40-50
buněk vysoké**

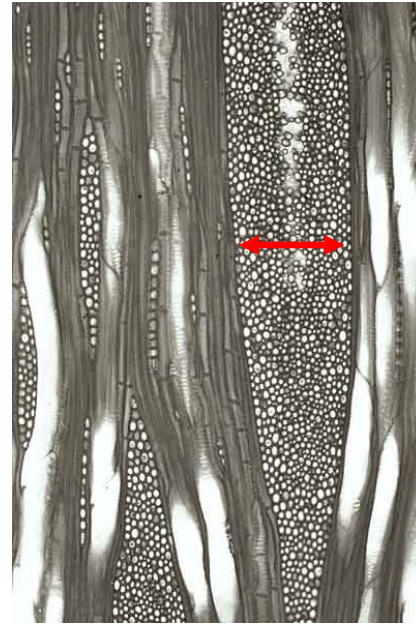
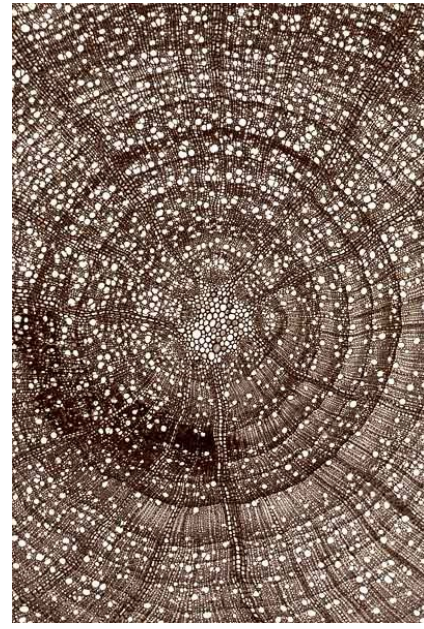
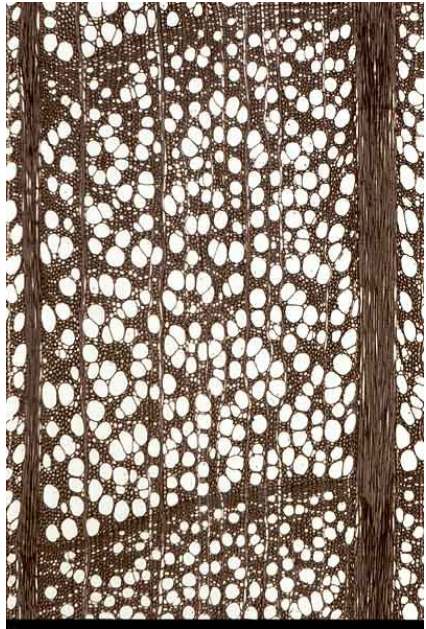
Tilia cordata

**roztroušená až polokruhovitá
pórovitost, 2-3 řady
tlustostěnných buněk na hranici
letokruhů, spirálovité ztluštění
na stěnách trachejí, víceřadé DP
(10-50 buněk)**

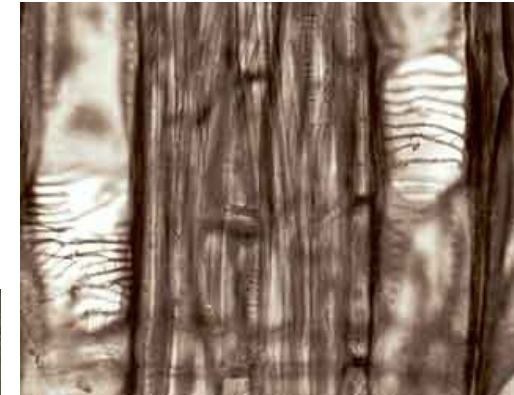
Fagus sylvatica

Široké dřeňové paprsky
(až 20 buněk)

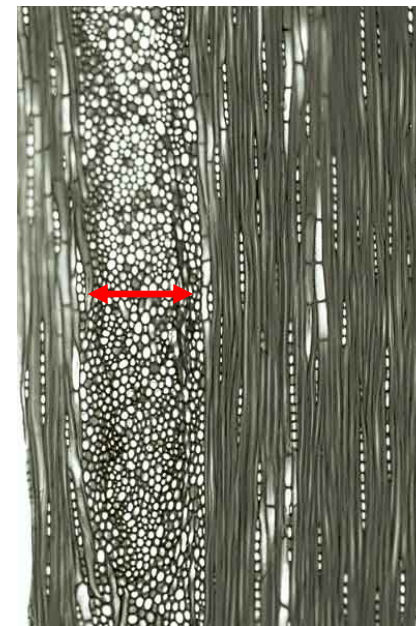
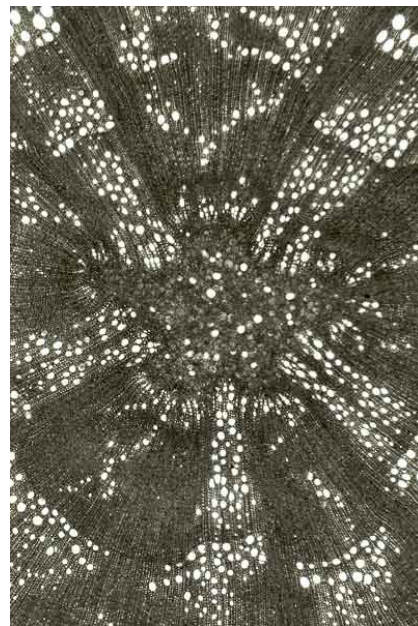
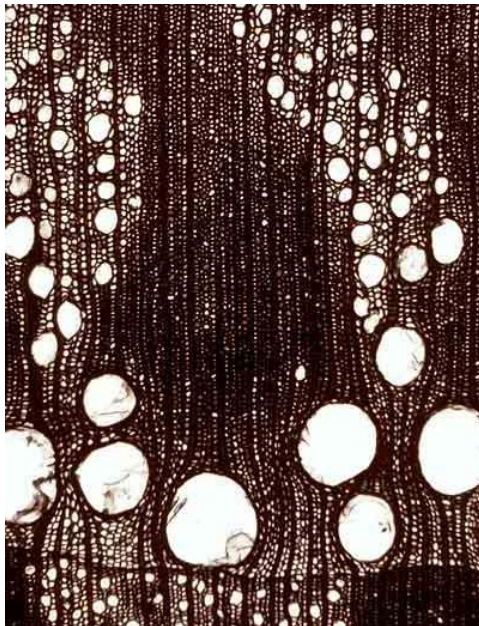
Rozstroušeně porovité
dřevo ←

Žebříčkovité perforace

Kruhovitě pórovité dřevo

Quercus petraea

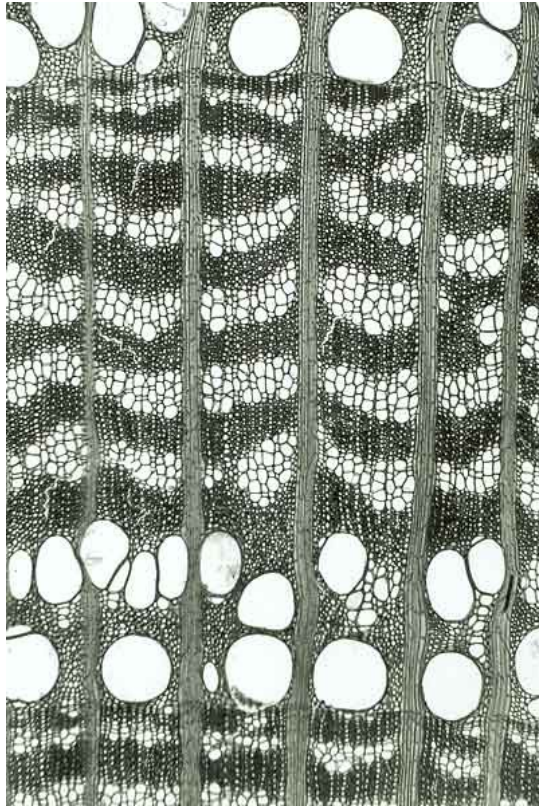

Velmi široké dřeňové
paprsky (až 30 buněk na
šířku)

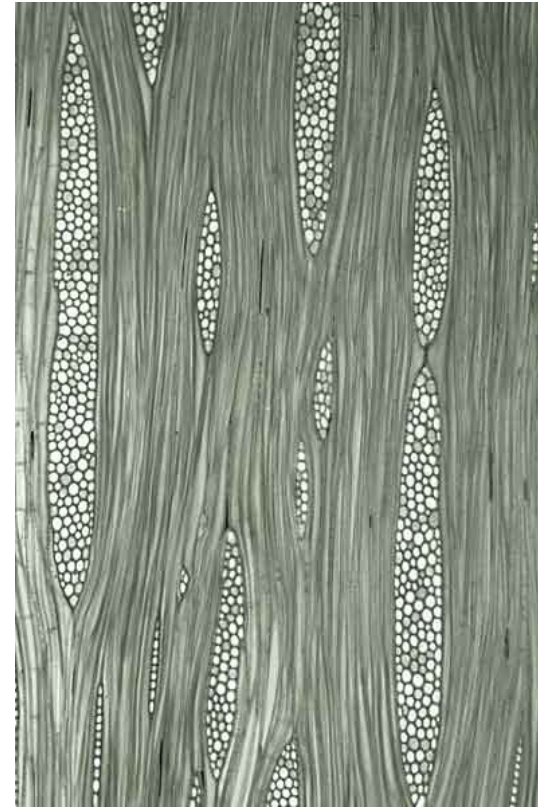
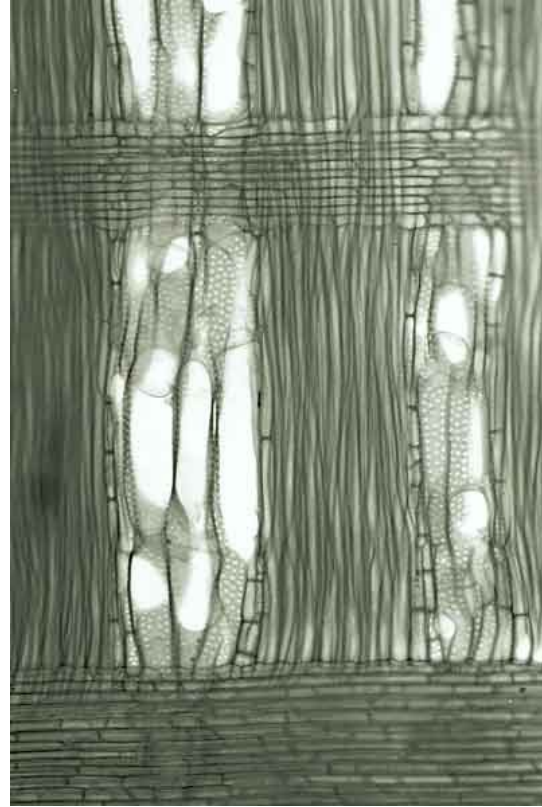
Kruhovitě porovité
dřevo

Ulmus laevis

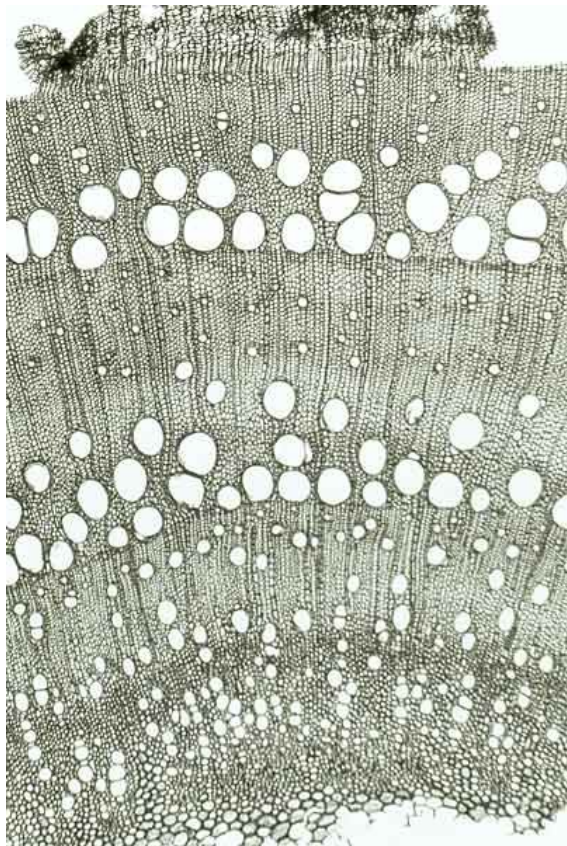
**Letní dřevo póry v tangenciálně
uspořádaných skupinách**

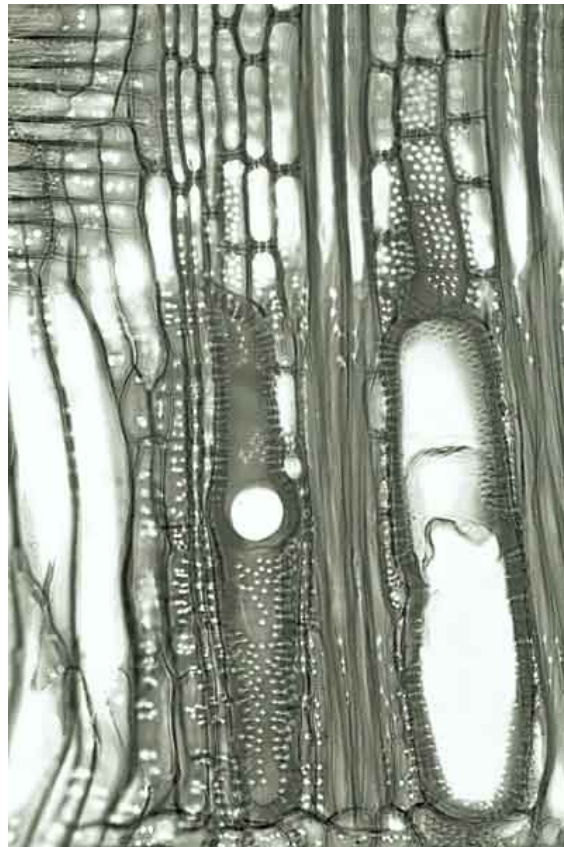
dřeňové paprsky 3-5 buněčné

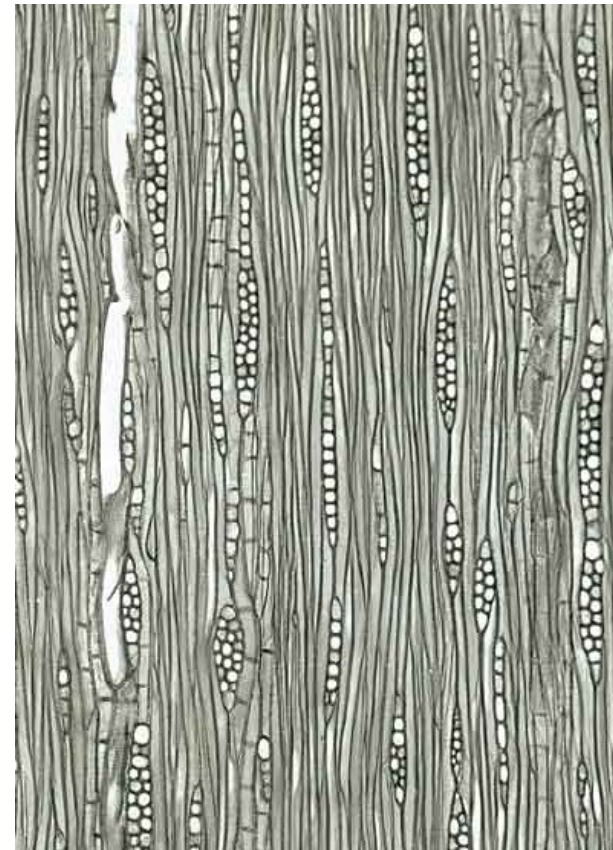
Fraxinus excelsior

Letní dřevo póry malé a jednotlivé

početné malé tečky

dřeňové paprsky 2-3 buněčné

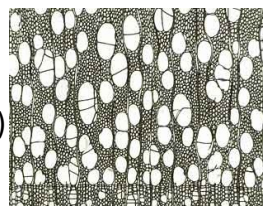
Listnáče

Roztroušeně pórovité
(PŘÍČNÝ ŘEZ)

Dřeňové paprsky (DP) jednořadé
(TANGENCIÁLNÍ ŘEZ)

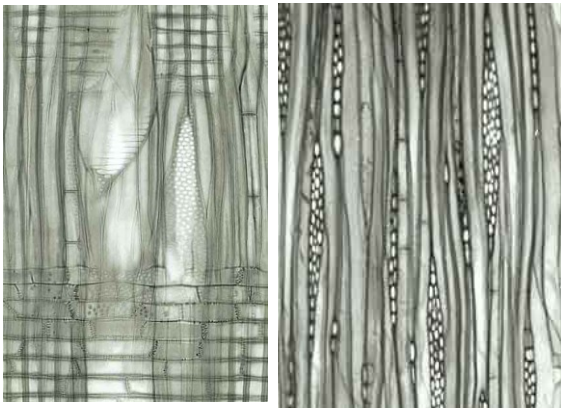
Dřeňové paprsky víceřadé
(TANGENCIÁLNÍ ŘEZ)

DP heterogenní:
rod **Salix**:

DP homogenní
(RADIÁLNÍ +
TANGENCIÁLNÍ ŘEZ)

Rod **Alnus a Corylus**:
perforace žebříčkovité
Rod **Populus**: perforace
jednoduché

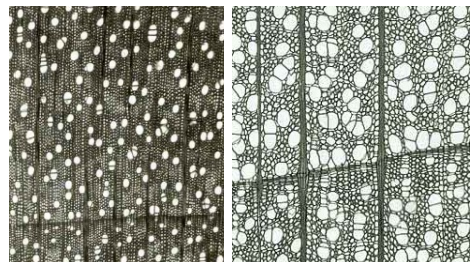

Rod **Betula**

perforace
žebříčkovitá

perforace
jednoduchá

Spirálovité ztlustěliny
Rod **Acer a Tilia**

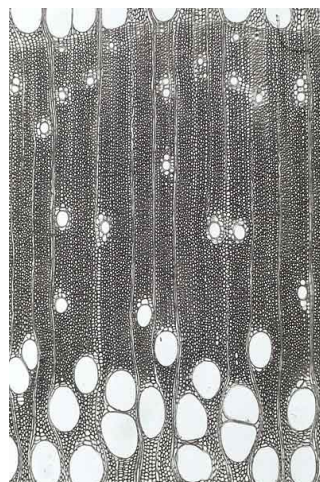

Rod **Fagus**

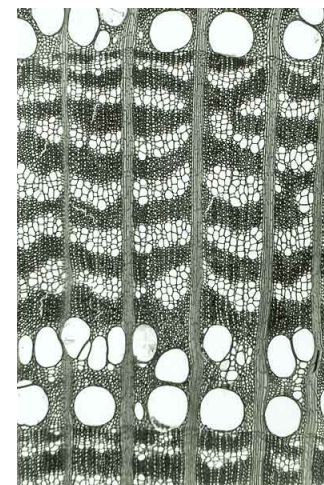

Prstenčitě pórovité
(PŘÍČNÝ ŘEZ)

Dřeňové paprsky 2-3
řadé, bez spirál, letní
dřevo póry jednotlivé
nebo malé skupiny:
Fraxinus excelsior

Dřeňové paprsky 3-5
řadé, spirál. ztlustěliny,
letní dřevo póry v
tangenciálních
skupinách: **Ulmus**

Dřeňové paprsky 1 řadé
a mnohořadé, letní
dřevo póry v
dendritických
skupinách: **Quercus**

